

Ключевые слова: компетенци, компетентність

Summary. The article highlights the features of competence-based approach to higher professional education, analyzed the definition of "competency" and "competence".

УДК 159.923.21.

М.І.ГРИЦЮК

СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК АКсіОЛОГіЧНЕ УТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Резюме. У статті обґрунтовано психологічний конструкт соціальних орієнтацій, які розглядаються як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього фахівця у психологічному континуумі інтегральних психологічних змінних соціальної спрямованості та соціальної типології особистості, які узагальнено виражають сукупність основних соціальних функцій активного відображення, оцінювання та регулювання соціальної і професійної поведінки майбутнього соціального працівника.

Ключові слова: Соціальні орієнтації, професійна діяльність, професійні типології, соціальний працівник.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах цивілізоване рішення соціальних питань українського суспільства є певної своєрідною проблемою. Наша незалежна держава з перших днів свого існування зіштовхнулася з цілим комплексом соціальних проблем, характер яких є відомим у світовій практиці організаційної психології. Ситуація, яка склалася в Україні, свідчить про те, що у найближчий період основну частину соціальних проблем повинен вирішувати фахівець, який працює в соціальній системі. Отже, важливим суб'єктом реалізації соціальної політики держави можна вважати працівника соціальної сфери. Саме він ще під час навчання повинен усвідомити суспільну значущість своєї професії.

Враховуючи важливість проблеми підготовки працівника соціальної сфери, потрібно розробити підхід до становлення його соціальної орієнтації. Так, у роботах з організаційної та соціальної психології знаходимо, що підготовка фахівця включає як мінімум три складових його майбутньої кваліфікації: систему знань, систему навичок та умінь; систему особистісних і ділових якостей. Враховуючи важливість соціального питання, в структуру кваліфікаційної характеристики обов'язково повинен бути включений компонент соціальних орієнтацій фахівця. Йдеться про те, що висунуті вимоги до набуття майбутніми фахівцями знань і умінь дадуть змогу їм реалізувати у подальшому покладені на них соціальні функції.

За час економічної трансформації в українському суспільстві загострилося багато соціальних проблем: більшість економічних реформ, які проводяться не мають соціальної спрямованості; постійно звужується відтворення трудового потенціалу; руйнується соціальна сфера; відсутні є механізми мотивації оплати праці; зростає чисельність антисуспільних явищ. Також не знаходять соціального вирішення проблеми окремих статево вікових груп (молодь, жінки, пенсіонери тощо). За такою складністю та гостротою існуючих соціальних проблем суспільства процес формування соціальної орієнтації повинен бути безперервним, системним і комплексним.

Для становлення у фахівця системного погляду на соціальну орієнтацію слід під час навчання показати взаємозв'язок усіх соціальних процесів сфери, де працює фахівець із відповідними соціальними аспектами його діяльності, механізм і динаміку їх впливу та взаємодії. Слід додати, що соціальні аспекти професійної діяльності часто регламентуються стандартами, нормами і нормативами різного рівня. Однак при підготовці фахівців соціальної сфери необхідно робити акцент на тому, що школа українських стандартів тільки формується і, діючи, стандарти не охоплюють усе коло питань життєдіяльності населення. Тому в процесі майбутньої роботи фахівцю потрібно буде, проаналізувавши ситуацію, часто приймати рішення в умовах відсутності нормативної та правової бази. І тоді важливим критерієм повинна стати не тільки економічна, але й соціальна ефективність.

Мета: здійснити теоретичний аналіз соціальних орієнтацій професійного становлення майбутнього соціального працівника.

Виклад основного матеріалу. Щоб бути послідовним у теоретичному обґрунтуванні представлені проблеми, розглянемо особливості соціального буття та координати соціально-психологічної адаптації особистості. Навколишня об'єктивна реальність – соціальне і природне середовище – структурована і являє собою систему цінностей – матеріальних та ідеальних (інформаційних) утворень, в яких людина має потребу. З цієї загальної картини об'єктивної дійсності випливає призначення кожного соціального суб'єкта, щоб посісти своє місце у структурі соціуму й визначити роль у механізмах творення ціннісного соціального і техногенно-природного середовища. Осмислення свого призначення, своєї долі, життєвих цілей, сенсу життя й організація життєвого шляху визначають зміст життєвої компетентності особистості. У такому контексті відображується оптимізація життєвого шляху, тобто обґрунтування раціональних засобів досягнення мети, що є кінцевим актом задоволення потреб щодо творення певних цінностей одноосібно або у складі інших соціальних суб'єктів.

Пролити світло на вказане проблемне поле можна, звернувшись до теорії соціалізації особистості, яку у вузькому розумінні найчастіше інтерпретують як навчання життю у соціумі, активне освоєння його культури. Класично соціалізацію розглядають як метод, яким передається культура своїм носіям [1; 3; 4 та ін.]. Отже, соціалізація у будь-якому випадку передбачає встановлення особистістю суб'єктивних відносин із соціумом, яким притаманні конкретні форми і конкретні модифікації. При цьому специфіка певного суспільства впливає на особистість, відображається у ній, переломлюючись через її особливості.

У багатомірному та рухливому соціальному «просторі» кожна людина може бути представлена безперервно змінювальним набором векторів стану як характеристик форм і умов (зовнішніх та внутрішніх) її діяльності і взаємодії з природою і суспільством. Рухливість і динамічність цього «простору» зумовлена активністю людини, тим, що вона не тільки адаптується до оточуючих її умов життя, але й оцінює власні можливості щодо їх прийняття. Людина, випрацьовуючи особисте ставлення, активно впливає на ці умови, перетворює їх, і тим самим пожинає плоди цих перетворень. Ось чому найчастіше процес соціалізації розглядають як адаптацію або пристосування.

Багатомірність соціально-практичного буття людини ставить особливі умови до прихованого, але досить важливого об'єкту соціального управління – системі життєзабезпечення. Ця система містить багато ланок, так само як багато ланок

місить соціальна структура і соціальна інфраструктура суспільства. Разом з тим ця система цілісна, оскільки функція елементів соціальної структури (соціальних груп і спільнот) і соціальної інфраструктури (соціальних організацій та інститутів), які до неї входять, у кінцевому рахунку єдина. Вона полягає у тому, щоб сприяти збереженню, рекреації й відтворенню людини як екологічної одиниці і як особистості з певними соціокультурними якостями, забезпечувати її фізичне, психічне та соціальне здоров'я, з одного боку, і значний моральний, творчий і соціальний потенціал – з другого. Від стану цієї системи залежать усі переваги людей з усіх напрямків їх взаємодії з природою і суспільством.

Є зрозумілим, що благополуччя людини, її соціальне самопочуття не зводяться до рівня її якості життя, що оцінюється у середньостатистичних показниках. Соціальне самопочуття і благополуччя людини значною мірою визначається мірою доступності засобів для вирішення життєво важливих проблем. Саме цьому й повинна сприяти багатоаспектна, вбудована в систему соціального управління підсистема життєзабезпечення, яка повинна проектуватися як єдиний рекреаційний комплекс, що охоплює всі напрямки взаємодії людини з її природним, культурним та соціальним оточенням.

Той факт, що кожен з перерахованих напрямків взаємодії людини з оточуючим її світом опосередковується соціальною структурою і соціальною інфраструктурою суспільства, означає, зокрема, суттєву роль у цьому процесі конкретних соціальних спільнот, посадових осіб, професіоналів.

Для сучасних умов властива тенденція до ускладнення соціокультурного життя людини. Останні десятиріччя демонструють його значне зростання та інтенсивність. Також світовий досвід свідчить, що за таких обставин організація соціокультурного життя раціоналізується. А це, в свою чергу, ставить питання необхідності у визначенні змістових основ та вироблення організаційних принципів реалізації перспективної культурної політики, яку може здійснити фахівець соціальної сфери.

На теперішній час за наявності інститутів, які відповідають такого роду функціям, завдання цілеспрямованого регулювання динаміки культури поки залишається не вирішеним. Отже, спробуємо запропонувати один з можливих підходів до побудови такої соціально-культурної політики з акцентом на особистості соціального фахівця, який її реалізує. Ускладнення і динамічність професійних культур, які викликані прискоренням науково-технічного прогресу, а також зміни у світосприйнятті та світобаченні у новому столітті, породили зміни в структурі соціальної мобільності і функцій професійної соціалізації. Тому можна переконливо заявити, що функцією системи освіти повинні стати не тільки трансляція від покоління до покоління таких значущих елементів культури, як знання, цінності, навички загальнокультурного та професійного характеру, але й уміння орієнтуватися у змінливих умовах соціального світу. Зрозуміло, що в загальнокультурній орієнтації людина повинна прагнути не до навчання (це лише засіб), - а до засвоєння та активного використання знань і навичок, до вільного оперування ними в різноманітних сферах способу життя, в тому числі й у професійній сфері.

Специфічність такої ситуації полягає в тому, що культурологічна освіта в процесі професійної підготовки для майбутнього соціального працівника є не менш важлива, ніж соціальна освіта. Усвідомлення належності до культурного масиву континентально-цивілізаційного обсягу сприяє успішності професіоналізації майбутнього фахівця соціальної сфери. Використовуючи не біхевіористську категорію «готовність», а гуманістичну «узгодженість» щодо систем: «індивід», «особистість», «культура», «соціум», можна досягнути більш ефективної професійної підготовки. Ціннісний «субстрат» особистості як базовий пов'язаний із генетично-родинними цінностями раннього періоду життя людини і є більш сприятливим до культурного «суперстрату», аніж соціального під час навчання у виші. Ціннісні зразки цивілізаційної культурної системи інтерналізуються особистістю як цивілізаційні «колективні уявлення» й, безумовно, спонукають до засвоєння певного типу соціальної поведінки.

Проблема вивчення соціальних орієнтацій фахівців соціономічних професій не відноситься до числа нових. Однак проблеми вивчення якості підготовки фахівців соціономічних професій ініціює питання забезпечення ефективного формування їх професійної культури. Аналіз робіт, присвячених проблемі культури та професійної культури, показує, що поняття культура використовується для позначення найрізноманітніших класів предметів і явищ. Однак у самому загальному вигляді її можна представити як характеристику рівня розвитку суспільства й особистості (її творчих сил і здібностей, світогляду, знань, умінь і навичок, рівня інтелектуального, морального та естетичного розвитку), що виражається у створюваних матеріальних і духовних цінностях, в системі соціальних норм і заходів, в сукупності ставлень людини до природи, між собою і до самих себе, у специфічних типах і способах організації людської життєдіяльності, а також способах і формах взаємного спілкування, поведінки й діяльності у конкретних сферах суспільного життя.

Враховуючи, що поняття спосіб діяльності є базовою категорією при вивченні феномену культури, а професія означає рід трудової діяльності, що вимагає певної підготовки, то під професійною культурою слід розуміти якісну характеристику (міра досконалості) теоретичної і практичної діяльності людей при вирішенні комплексу задач в рамках певної професії.

Як показує вивчення професійної культури фахівців соціономічних професій, характеристика їх діяльності стосується різноманітних сторін. Але, насамперед, в узагальненому вигляді у ній можна виділити процесуальну, результативну та аксіологічну складові. Зокрема, характеристика процесуальної складової включає в себе оцінку якості реалізації функціональних компонентів діяльності: постановку цілей і задач, технологію збору й аналізу необхідної інформації, прогнозування й прийняття рішень, організацію його виконання (планування, постановки задач, інформаційного, психолого-педагогічного, матеріально-технічного, фінансового та інших видів забезпечення), контроль та оцінку, внесення коректив у прийняття рішень і план дій. Характеристика результативної складової передбачає оцінку досягнень, відповідності отриманих результатів поставленим цілям. Характеристика аксіологічної сторони виступає як оцінка затверджуваних в процесі вирішення професійних задач цінностей, і зокрема, – стандартів, правил, принципів, зразків поведінки. Функціональна, результативна й аксіологічна сторони професійної діяльності фахівця є каркасом його багатого рольового змісту.

З огляду на проведений теоретичний аналіз узагальнених складових професійної діяльності фахівців соціономічних професій, слід наголосити на тому, що саме особистість фахівця забезпечує соціально-психологічний зміст усіх зазначених складових. Дійсними компонентами особистості є її властивості, які розглядаються як стійкі особливості, що проявляються у різних видах діяльності. Отже для того, щоб дати змістову характеристику професійної діяльності, потрібно визначити найбільш професійно-значущі якості фахівця. Говорячи про властивості особистості як про компоненти її структури, необхідно постійно пам'ятати, що тільки врахування спрямованості особистості – її потреб, мотивів, цілей переконань,

ідеалів, – дає змогу зрозуміти справжню природу якостей, які проявляються у діяльності. Найбільш продуктивним варіантом презентації центральних властивостей особистості, у яких виражені можливі варіанти прагнень, ідеалів, переконань, ціннісних орієнтацій, є її типи.

Що ж до професійних типологій, то вони спрямовані на виділення стійких психологічних комплексів, властивих представникам тієї або іншої професійної групи. Серед якостей, що входять у цей комплекс, є й ті, що не важливі для успішної роботи, але стійко проявляються разом з іншими, професійно-значущими характеристиками. Професійні типології спираються на типи особистості взагалі, вони зручні при вирішенні завдань на виявлення області ризику для психічного здоров'я та прогнозу розвитку особистості професіонала.

Для успішного професійного становлення фахівця соціальної сфери найбільш сприятливим є належність до соціального типу особисті, який на думку Дж. Холанда характеризується такими якостями та вираженими соціальними вміннями, як вміння спілкуватися, прагнення до лідерства та прагнення до численних соціальних контактів. Соціальний тип особистості є емоційним, чуттєвим, з розвинутими вербальними здібностями, він здатен до співчуття та співпереживання. Найбільш бажаними сферами діяльності для соціального типу особистості є психологія, медицина та педагогіка. Фахівці, які у сфері діяльності «людина–людина» володіють певними загальними психологічними рисами, що характерні для професій цього типу. Перш за все ці професії передбачають любов до людей, розвинуті комунікативні здібності, вимогливість до себе та до інших, розвинутість логічного та творчого мислення, розвиток образної та словесно-логічної пам'яті, здатності до самоконтролю тощо. Підґрунтям професійно-особистісного розвитку фахівців цих професій є набір професійно зумовлених особистісних якостей: інтелектуальних, моральних, комунікативних, вольових, організаторських [2].

Більш детальне ознайомлення з існуючими типологіями особистості наштовхнуло на думку про необхідність вивчення базових властивостей особистості майбутнього фахівця соціальної сфери, які виступають регулятивними детермінантами формування їх професійного досвіду, і, які є складовою цінностей людини. Адже саме такі базові властивості, які є інтегрованим вираженням різних аспектів характеру, здібностей і спрямованості особистості вцілому, дасть змогу більш продуктивно вирішувати питання якісної підготовки майбутнього фахівця. В контексті даного дослідження являє інтерес виділення такої базової властивості особистості майбутнього фахівця соціальної сфери, яка виступила б стрижнем його професійної компетентності. Виходячи з проведеного теоретичного аналізу проблеми, таким особистісним утворенням є соціальні орієнтації майбутнього фахівця соціономічних професій.

Соціальні орієнтації як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього соціального працівника є психологічним континуумом інтегральних психологічних змінних соціальної спрямованості та соціальної типології особистості, які узагальнено виражають сукупність основних соціальних функцій активного відображення, оцінювання та регулювання соціальної та професійної поведінки. Виступаючи стрижнем професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця соціальної сфери, соціальні орієнтації вбирають у себе особливості темпераменту, здібностей, характеру, також мотивів, цілей, ідеалів, переконань та світогляду, виробляючи нові кількісні та якісні характеристики соціально-професійної самореалізації. Соціальні орієнтації як психологічний континуум інтегральних психологічних змінних має два полюси: 1 – полюс психологічних характеристик, які досить тісно пов'язані з психофізіологічними особливостями індивіда; 2 – полюс соціально-психологічних характеристик, які детерміновані соціальними факторами та відносинами. Між цими двома полюсами розташовані найрізноманітніші якісні характеристики психічної активності, спрямованості та саморегуляції, які можуть досить повно виявити цілісну особистість фахівця та його особистісно-професійні властивості.

Кожна з вказаних характеристик концентрує навколо себе певний набір властивостей особистості, тобто утворює групу властивостей, які в сукупності найбільш повно виражають цілісну структуру особистості майбутнього соціального фахівця. Одні властивості можуть бути частковими, вони безпосередньо виражають специфіку тих чи інших психологічних утворень особистості, тобто темпераменту, здібностей, характеру тощо. Інші є більш узагальненими, базовими, які відображають активність, спрямованість та саморегуляцію особистості вцілому, тобто вони більш відносяться до мотиваційно-смыслових та узагальнено-світоглядних якостей.

Висновки. Континуум соціальних орієнтацій представлений набором мотиваційних, комунікативних, емоційно-ціннісних та поведінкових характеристик майбутнього фахівця соціальної сфери, які як психологічна реальність найкраще відповідають його особистісно-професійному профілю. Крім того у кожній характеристиці особистості окрім біологічно зумовлених особливостей фіксуються соціальні характеристики, які детерміновані соціальними умовами. Саме ці особистісні характеристики виступають каркасом аксіологічного проекту соціально-професійного становлення, який є специфічним розгортанням базової просоціальної потреби майбутнього фахівця соціальної сфери у простір індивідуальної життєтворчості й професійної самореалізації. Адже саме просоціальна мотивація соціального фахівця визначає його спрямованість та усвідомлений вибір та успішну реалізацію у професії.

Аксіологічний проект соціально-професійного становлення майбутнього фахівця соціальної сфери вміщує трансформацію ситуативної, мінливої мотивації соціальної поведінки індивіда у більш стійкі особистісні атитюди, а також соціальну спрямованість, ціннісні орієнтації, стратегії життєздійснення, репрезентовані соціально-психологічними рисами (поведінковими диспозиціями високого рівня узагальнення та стійкості).

Таке концептуальне представлення соціальних орієнтацій майбутніх фахівців соціономічних професій інтегрує як попередні ракурси розв'язання проблеми, так і враховує прагматично зорієнтовані розробки нормативної (професіографічної) моделі соціального працівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янова Г.М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г.М.Авер'янова, Н.М.Дембицька, В.В.Москаленко. – К.: «ППП», 2005. – 308с.
2. Соколова Г. Н. Социология труда : учеб. для вузов / Г. Н. Соколова. – Минск : Вышэйш. шк., 2002. – 316 с.
3. Дембицька Н.М. Психологічні особливості політичної соціалізації студентів / Н.М.Дембицька. – Автореф. дис.... канд. психол. наук: 19.00.05. / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К.: 2004. – 20с.
4. Філософія : [підручник для вузів] / За заг. Ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584с.

Резюме. В статтє обоснован психологический конструкт социальных ориентаций, которые рассматриваются как аксиологическое образование профессионального становления будущего специалиста в психологическом континууме

интегральных психологических показателей социальной направленности и социальной типологии личности, выражающие совокупность основных социальных функций активного отображения, оценивание и регуляции социального и профессионального поведения социального работника.

УДК [371.11+378.147]:005.336.2(045)

І.М. ДАРМАНСЬКА

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ (ПРОФЕСІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ)

Резюме. У статті розглянуто проблему формування управлінської компетентності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів. У даному контексті визначено й проаналізовано основні дефініції, а також описано змістове наповнення професійно-функціонального компоненту управлінської компетентності майбутнього керівника навчального закладу, що має формуватися у майбутніх директорів у процесі вузівського навчання.

Ключові слова: керівник навчального закладу, управління, управлінська компетентність, професійно-функціональний компонент.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах розвитку України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави та становлення вищої освіти у контексті інтеграції до європейського освітнього простору особливої актуальності набуває проблема формування особистості студента у процесі вузівського навчання.

Сьогодні виникає необхідність розкриття змісту управлінської діяльності в сфері загальної середньої освіти через аналіз управлінської компетентності майбутніх керівників у процесі їх навчання та професійного становлення. Згідно сучасних педагогічних, психологічних, філософських, методологічних уявлень управлінська діяльність у сфері освіти характеризується наступними особливостями. По-перше, вона є діяльністю, що забезпечує функціонування підпорядкованих їй освітніх установ. По-друге, професійна діяльність управлінця пов'язана з ситуаційним аспектом, який залежить від рівня управлінської компетентності. Наявність у керівника навчального закладу професійно-функціональної інформації розглядається в якості однієї із передумов прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку навчального закладу чи вирішення і з'ясування конфліктних або робочих ситуацій. Тому управлінець-професіонал має орієнтуватися у новому змісті освіти, нових характеристиках своєї професійної діяльності.

В основі професійного управлінського мислення має знаходитись техніка аналізу педагогічної діяльності, що забезпечує створення нових форм і методів організації структурних одиниць даної управлінської діяльності та процесу навчання. Для того, щоб професійно здійснювати управлінські функції, керівник навчального закладу має володіти специфічними формальними і змістовими засобами аналізу, що дозволить у подальшому розвивати діяльність окремого педагогічного працівника або всього педагогічного колективу.

Тому метою формування управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів є становлення директора загальноосвітнього навчального закладу з новим рівнем свідомості, який здатний до самоаналізу та здійснення самооцінки; директора, що спроможний до самовдосконалення, як професійного, так і морального.

Питанням управління освітою та процесам становлення управлінських кадрів приділяли увагу такі вчені, як В.І.Бондар, Г.В.Сльникова, М.М.Дарманський, Ю.А.Конаржевський, Н.В.Кузьміна, В.І.Луговий, В.І.Маслов, В.С.Пікельна, Р.Х.Шакуров, та ін.

З метою розвитку особистості директора загальноосвітнього навчального закладу нової формації у процесі вузівського навчання, такого, що орієнтується в європейському освітньому просторі, нами визначено складові елементи професійно-функціонального компоненту управлінської компетентності майбутнього керівника загального освітнього навчального закладу. **Мета повідомлення** – виокремити основні елементи та здійснити їх теоретичний аналіз.

Процес розвитку і становлення особистості студента як майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу відбувається у вищому педагогічному навчальному закладі на рівнях молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста. У свою чергу формування управлінської компетентності відбувається на рівні магістра за спеціальністю “Управління навчальним закладом”.

У цьому контексті поняття “управління освітою” ми розглядаємо як цілеспрямовану діяльність територіально-функціонуєчих установ з метою реалізації спільних і єдиних для усіх рівнів функцій щодо створення оптимальних умов навчання і праці та системного механізму їх реалізації. Термін “управління” тісно пов'язаний із терміном “управлінська праця”, під якою ми розуміємо професійну діяльність керівних осіб сфери управління освітою, яка має два напрями: керівництво підпорядкованими і підзвітними інституціями та спроможність прийняття обдуманих, раціональних, справедливих і законних управлінських рішень. Тому основним завданням вищої школи у даному контексті є формування особистості майбутнього керівника навчального закладу, здатного професійно виконувати свої посадові обов'язки.

С.У. Гончаренко в словнику “Професійна освіта” зазначає: “Особистість – людина як соціальна істота, суб'єкт пізнання і праці. Особливостями особистості є свідомість, довільні дії, здатність пізнавати себе, регулювати свою поведінку і діяльність, керувати іншими. Основними в характеристиці особистості є її суспільна спрямованість, потреби, інтереси і мотиви, які зумовлюють поведінку, цілеспрямовані діяльність і вчинки. До психологічної характеристики особистості входять загальні якості та здібності. Спрямованість особистості органічно пов'язана з пізнавальною діяльністю, почуттями і волею. Знання, вміння і навички як основи духовного багатства особистості визначають трудові можливості людини, її місце в суспільстві” [2, 229-230].

А.П. Сторшин ототожнює поняття “керівник” із поняттям “менеджер” і “управлінець”. Він зазначає, що слово “менеджмент” має американське походження і в перекладі з англ. “management” означає “управління”, “керівництво”. У своїй праці “Менеджмент, маркетинг і економіка освіти” вчений досліджує сутність менеджменту на одному щаблі з синонімами: менеджер = управлінець = керівник [4]. На нашу думку, автор має рацію, якщо вказані визначення трактувати в загальному вигляді. А саме, як діяльність, пов'язану з процесом організації суспільної праці.

Якщо ж ці поняття розглядати у вузькому значенні, вони, на нашу думку, є відмінними і суттєво відрізняються сферою їх вживання. Так, менеджер – це особа, робота якої спрямована на досягнення мети щодо раціонального використання економічних ресурсів. Управлінець – це професійна особа, сфера діяльності якої стосується певного